

Wife for Mitchell & Co
Dec 8th August 1924.

Mitchell
Reverend Sir

(17)

901-940

201

~~John Phelps down~~

~~SP/EO I 530-6210~~

~~Meeting~~

~~John Phelps 903-40
C 4:15~~

Reo

A.M.

~~Matthews over~~

~~John Thomson down~~

~~John 905-909 down~~

~~John J. down
not down~~

901

Möte för lukkede dörrer 8de august kl.5.30 efterm.

President: Malin.

Dagsorden:

1. Statsministeren vil gi Stortinget en utenrikspolitisk oversikt.
2. Referat.

902
Presidenten: Presidenten foreslår forhandlingene først for lukkede dører, samt at regeringens medlemmer og de i reglementets § 53 nævnte funksjonærer har adgang til forhandlingene.

V o t e r i n g:

Presidentens forslag bifalles enstemmig.

Presidenten: ~~Den nævnte~~ Statsministeren vil gi en utenrikspolitisk oversikt.

903

Statsminister Mowinkel: Jeg har ment det var ønskelig, -s medlemmer for stortinget/gikk fra hverandre aa gi en oversikt over forskjellige uterrikspolitiske spørsmål, som er av adskillig interesse, uten at de dog kan sies aa inneholde særdeles meget nytt. Helst vilde jeg jo, at denne oversikt kunde ha været gitt for aapne dører; men den kommer inn paa saa mange forhold, -forhandlinger, meddelelser, vaart lands stilling - at det vanskelig lar sig gjøre. Her er meddelelser om ting, som ikke er avsluttet, - ting som neppe er begynt, og som gjør det vanskelig aa gi denne oversikt for aapne dører. Jeg har derfor maattet velge aa gi den for lukkede dører, for aa kunne tale mere fritt og kunne ta alt med. Oversikten faller i forskjellige avdelinger; for den omfatter ganske forskjellige spørsmål. Jeg har praktisk talt tatt med alle de store ting som nu viller i uteriksdepartementet, som er under behandling der, eller hvis behandling forestaar.

Det første spørsmål, som jeg mener det er paa tide at stortinget faar en meddelelse om, er traktatforhandlingene mellom Norge og Spania. Da venstreregjeringen ifjor vaar blev styrtet, hadde vi en traktat med Spania, men denne traktat var av midlertidig natur; den bygget paa tvungen innførsel av hetvin, og man hadde haabet, at naar hetvinen blev frigitt, skulde man faa lagt denne traktat om paa et fastere grunnlag og opnaa fordelere for oss, som den midlertidige traktat ikke ga. I virkeligheten satte den nye regjering det meget sterkt frem baldt de oppgaver som den mente den burde løse, og i sin tiltredelseserklæring uttalte den daværende statsminister paa regjeringens vegne den 7de mars 1925, at den nye regjering regnet det som sin første oppgave aa søke aa istandbringe en overenskomst med ~~Spania~~ Portugal og samtidig søke den midlertidige overenskomst med Spania avsløst av en varig traktat paa grunnlag av fri hetvinsinnførsel. Hvad nu traktaten med Portugal angaar, saa blev den bragt i orden, og den er i det store og hele overensstemmende med den midlertidige traktat, som blev forelagt av den tidligere regjering, - dog med en ganske ve-

904

sentlig fordel, den nemlig, at vaar sjøfart fik mestbegünstiget
stilling, hvad den ^{hav} ikke hadde faatt ^{for Kønigens vedkommende} i den kontingenttraktat
som vi hadde fremlagt. Men hvad Spania angaar, er det ikke
lykkedes regjeringen aa naa et skritt videre. ^{Vi}

905
(Statsminister Howinckel)

Vi staar med Spanien, tåltrøds for at dette blev sat op som en meget nærliggende opgave, idag akkurat som vi stod, da venstre-regjeringen gik ifjor. Dette vil jeg ikke si som nogen bebreielse mot den tidligere regjering, bare konstatere faktum; men det kan være godt at konstatere dette faktum likeoverfor stortingets medlemmer, for at de kan forstaa, hvor vanskelige, hvor udviklede disse forhold er, hvor litet let det er at naa frem til fuldt tilfredsstillende traktater. Regjeringen tok meget hurtig spørsmålet op med hensyn til Spanien og sendte ^{under} seger en egen mand, byråschef Klæstad, ned for at kunne bistaa sendemand Ide under forhandlingerne, og de fremla et helt traktatutkast, som skulde rette paa de mangler, som efter regjeringens mening den gamle traktat hadde. Det traktatforslag, som blev overrakt den 29de mai 1923 i Madrid, det er blitt ubesvaret, og det har ikke lykkes den tidligere regjering at naa et skridt videre. Stillingen er altsaa for Spaniens vedkommende den samme som den var, da venstre-regjeringen forlot roret for halvandet aar siden, og jeg tror, at det foreløbig bør forbli med det. I det store og hele tat var den traktat tilfredsstillende. Den gir os praktisk talt mestbegunstigelse. Den gir ingen generell mestbegunstigelse, og det som er det utilfredsstillende er det, at medens vi naa gi en generell mestbegunstigelse til Spanien, saa gir Spanien os mestbegunstigelse kun for visse bestemte opregnede varer, men det har

906

lykkedes at få disse bestemte opregnede varer medtaget i saa stor
 udstrækning, at vi klarer os ganske bra. En del av dem er i en
 tarif, som heter tarif A, hvor man ikke alene har mestbegunsti-
 gelse, men hvor man har bestemt fastsatte traktafmæssige satser.
 I denne traktat A hadde vi høt svært lyst til at få vor klip-
 fisk ind, men det lykkedes imidlertid ikke; vi maatte nøie os med
 det næst bedste, nemlig at vi fik mestbegunstigelse for vor klip-
 fisk. Og da England under sine forhandlinger fik toldsatsen ned
 til 24 ~~Pro~~, saa nyder vi ogsaa godt av det. For sjøfartens ved-
 kommende lykkedes det os ikke at få det vi ønsket, nemlig national
 behandling, men vi har faat mestbegunstigelse, og vi har maattet
 klare os med det. Jeg tror, at saa vanskelig som disse forhold
 ligger an med et Spanien som er styret diktatorisk, hvor riks-
 dagen tildels har været suspenderet, saa skal vi la det hele gaa
 og ikke selv ta noget videre initiativ,

(Statsminister Howinkel)

Vi skal la de hele gaa og ikke selv ta noget videre initiativ, ^{frøget} da jeg frygter for at kanskje det initiativ vil føre til resultater, som ikke var saa gunstige. ~~Jeg tror ikke vi behøver se~~ ^{Spærre} ~~et initiativ~~. Tar de ~~endå~~ initiativet - vi venter jo svar fra dem - vel, saa faar vi drive forhandlinger og se aa opnaa resultater som kanskje er bedre enn vi har i den midlertidige traktat, og jeg ser ikke med nogen sorg, om vi beholder den av Venstres regjering ifjor istandbragte traktat. Vi deler skjebne med flere andre land som i en ^{for Norges} ~~aarrekke~~ har arbeidet for aa faa ny traktat med Spanien ~~xx~~, Danmark, Sverige, De Forenede Stater, Belgien, Japan m. fl. har lenge arbeidet med Spanien om ny traktat uten aa ha naadd noget resultat. Derimot har Spanien sluttet avtale med Norge, den midlertidige avtale, Frankrige, England, Italien, Tyskland og Schweiz. Det var den spanske traktat. I forbindelse med denne traktat ~~har vinlandene~~ ^{maa jeg} nevne, at regjeringen har hat store vanskeligheter med vinlandene i det hele i det aar som er gaatt. Det skyldes mange ting. Det har vært nevnt tidligere fra denne plass av den forrige utenriksminister, at en del av grunnene til vanskelighetene maatte søkes her i landet ved den litet loyale maate hvorpaa en stor del av forretningsstanden optraadte i disse spørsmaal - ^{de} søkte aa legge vanskeligheter iveien for det av staten igangsatte vinmonopol, søkte aa fremstille det for vinlandene som om ~~de~~ ^{dive} hadde tappt ved den nye traktat og gjorde i det hele tilværelsen meget broget for den norske regjering, saa broget, at det kostet lang tid, store anstrengelser og nogen ofre fra norsk side for aa naa frem til ^{en lov} ~~et resultat~~ som kan betegnes som relativt rolig. Der er komt likefrem truende noter fra Spanien holdt i en tone, som foranlediget at regjeringen ~~ikke~~ ^{ikke} frem klaget, hvorpaa der blev gjort en slags undskyldning. Der var meget store vanskeligheter med Frankrige som foranlediget, at vinmonopolets folk reiste ned for personlig aa faa tingene ordnet, ^{Med} Frank-

908

rige er det definitivt ordnet. Der er avsluttet en protokol som har bragt disse provisionsberegninger, mæsten hvorpaa private skal bestille sine vine ^{en} til afslutning som maa sies aa være relativt tilfredsstillende. Vi har maattet gi kjøp, men det er relativt tilfredsstillende. Den franske traktat var jo sluttet i 1922 og traktaten var først kontingenttraktat. I denne forbindelse vil jeg be mine venner av høire og frisindede her i salen aa føre litt kontroll med, hvad den tidligere statsminister farer omkring paa møter og sier. Det synes, efterhvert som han legger tid og avstand mellem sig og stortinget, at han blir mer og mer frimodig i mæten hvorpaa han agiterer. Saa lenge han læa under stortingets kontroll, var der en viss forsigtighet, men efter at han er sluppet løs, saa vil jeg si - jeg sier dette i den bedste hensigt til høire og frisindede - da maa de passe paa ham. Hvad han sier, naar han kommer saa langt ^{vekk} som til Hammerfest vet jeg ikke, men hvad han har sagt allerede saa nær som i Skarnes det er saa dristig; at det er lidet oppbyggelig aa se det av en mann som like til for et par dage siden beklede den høie stilling som jeg har den ære aa beklede nu. Den franske traktat som jeg nu har bekjefte mig litt med, spottet han i meget sterke uttrykk. Han talte om Frankrige, som ~~hvor~~ ikke vilde gi sig. Og ~~saa maatte~~ ^{ville} vi gaa med paa kjøpe 400 000 liter brennevin fra Frankrige, mens det ikke var forpligtet til aa kjøpe for en öre av oss. "Det norske folk har alltid villet være et selvstendig folk, og det har alltid mött de andre nationer som likemenn. Vi har aldrig villet finne oss i at England, Frankrige, Danmark, Tyskland, Rusland eller andre saa ned paa oss som en mindreværdig nation. Vi har altid faat noget for noget. Dette var første gang norske forhandlere har latt sig tvinge til aa akceptere en kontrakt om aa kjøpe noget, mens medkontrahenten ikke forpligtet sig til noget. - Er det den norske selvstendighet? Der spørres hvem som styrte i Norge da! Jo, det var Gunnar Knudsen, og hans Kronprins var J. L. Mowinkel."

hkr

1

La mig oplyse om, at jeg paa det tidspunkt ikke var i norsk politikk, jeg var utenfor. Og la mig videre faa oplyse om, at den som styrte her i landet ikke var Gunnar Knudsen, men det var høire. Utenriksministeren var den samme mann som var utenriksminister i Abraham Berges regjering, nemlig utenriksminister Michelet. Den 13. august 1920 blev ved ~~København~~ kgl. resolusjon Bang, Berg etc. - Berge bare nevnte ~~Frankrike~~ Venstres folk ikke høires - opnevnt til forhandlere med Frankrige ved siden av minister Wedel Jarlsberg. Den 1. april 1921 blev ved kgl. res. traktatutkastet med Frankrige ~~bifalt~~ bifalt. Den 25. april 1921 blev konvensjonen undertegnet i Paris. Jeg bekløger det er for lukkede døre jeg maa si dette. Jeg haaber jeg ogsaa faar anledning til for sagnne døre aa belyse forholdet, men jeg vil henstille til høire og frisindede i den offentlige diskusjons renslighets navn aa sørge for at den slags diskusjonsmaate ophører paa vaare offentlige talerstole. Det er ikke det eneste eksempel, men jeg ~~beholder~~ nevner det, fordi det vedrører det vi taler om idag. Det faar vær nok. Det har altså lykkedes aa faa en ordning istand med alle vinlandene, saa at der foreløbig er ro der, og jeg tror at efterhvert som ~~vinlandene~~ ^{bedre} faar sikrere fot, ~~bedere~~ grunn aa staa paa i den offentlige opinion her hjemme, og efterhvert som man i utlandet mere og mere forstaar, at man i ~~Frankrike~~ ^{Frankrike} har en ypperlig avtæger av egne, god vin utenfra, vil ogsaa utlandet forstaa, at den omsetningsform som her er funnet ikke alene er tidsmessig, men till stor fordel ogsaa for selgerne. Efterhvert som dette glider inn i ~~beholdningen~~ vil disse rivninger, den friksjon som har vært med vinlandene paa dette område, falle bort.

Q 941-980

for listbook given

8/8 am II

~~Prothmanusket 941-42 957, 969~~

~~Pr. 948-49~~

~~W. 2. 950-951 964~~

~~Magd. kind 952-52 971~~

~~2 letters 958~~

~~W. 960-62~~

~~Q. 963-64 972-75~~

~~W. 976-78~~

~~Q. 979-80~~

Range.

910
(Statsminister Hovind)

Ren naturbryer
~~Men jeg tror~~ Vi ^{kan} risikere motsetninger, ^{Men} jeg tror
at motsetningene må søkes overvundet. På forretningsmessig
måte, og at man så litet som mulig skal benytte diplomati-
et til å utjevne de ~~motsetninger~~ som finnes ~~sted~~. Jeg
tror at forretningsmennene, det vil si vinmonopolets
ledere her og selgerne der nede, best vil kunne overvinde
de vanskelighetene. Jeg er nu ferdig med det kapittel om
traktatene ~~over~~ ^{og} ~~over~~ vinlandene, og jeg går over til ne-
ste spørsmål. Det neste spørsmål er vår territorialgren-
ses utstrekning. Ved adskillige leiligheter for verdens-
krigens utbrudd blev dette territorialsspørsmål reist. Det
nærmet sig oss mer og mer og meldte sig sterkere og ster-
kere som et spørsmål som vi til syvende og sist ikke kunde
komme forbi, og det var særlig fra engelsk side. Der
blev i 1911 nedsatt en kommisjon som heter Sjøgrensekommi-
sjonen av 1911, som bestod av daværende byråchef i uten-
riksdepartementet J. H. Wolløbek som formann, kommandør
i marinen Oskar Dahl og fiskerinspektør Fleischer. Kom-
teen avga sin innstilling den 29. februar 1912 i to dele:
en elmindelig del, som redegjør for spørsmålets historiske
og rettslige side, og en særlig del, som er fortrolig og
inneholder kommisjonens detaljerte forslag til hvorledes
sjøgrensen bør trekkes utenfor Finmark. Den førstnevnte
del av innstillingen er offentlig og er av utenriksdeparte-
mentet blitt oversatt til fransk og tilstillet interesserte
i utlandet. Sjøgrensekommisjonen fortsatte senere sitt
arbeide og avga 20. mai 1913 innstilling om sjøgrensen ved
Nordlands og Tromsø amter og 26. oktober 1920 innstilling
om sjøgrensen ved Nordre og Søndre Trondhjems amter og
vissse strøk av Romsdals amt. Denne Norges sjøgrense
har i over 100 år vært hevdet å være 4 kvartmil fra land

912

i forslag en midlertidig ordning med hensyn til sjöterritorietets utstrekning, som forutsettes å skulle gjelde inn til en almindelig internasjonal avtale om landenes sjöterritorier kunne bli avsluttet, og som lot urørt de prinsipper som de to regjeringer hver på sin side fastholdt. Den britiske regjering vilde i tilfelle advare britiske fiskerfartøier mot å fiske i Varangerfjorden og i nogen del av Vestfjorden. Til gjengjeld skulde den norske regjering gi en tilsvarende advarsel til norske fiskerfartøier om ikke å fiske i de færrann langs den britiske kyst, hvor visse fiskemetoder er forbudt for britiske fartøier. Enn videre skulde den norske regjering forplikte sig til ikke å forulmpe britiske fartøier som fisker langs den norske kyst innenfor en avstand av 4 kvartmil, men utenfor 3 kvartmilsgrensen, med undtagelse av Varangerfjorden og Vestfjorden.

Den norske regjering svarte imidlertid i en note av 29. nov. 1913 at den ikke så sig istand til ved en midlertidig ordning å gjøre en endring i Norges århundreder gamle lovgivning som i sin bestemmelse om 4 kvartmilsgrensen var nøie knyttet til landets behov og henstillet til den britiske regjering å advare britiske fartøier mot å fiske innenfor den norske 4 kvartmilsgrense. Spørsmålet hvilte; da verdenskrigen kom, ~~da var~~^{den} spørsmålet ikke lenger aktuelt. Vi på vår side fikk det imidlertid presentert i en annen form? ^{hvorledes} skulde vi stille oss hvor det gjaldt hevdelse av vår nøytralitetsgrense? Skulde vi hevde en nøytralitetsgrense på 3^{kvart} mil eller på 4^{kvart} mil? Det var et meget vanskelig spørsmål. Vi kunde nemlig risikere at hvis vi hevdet den med makt mellom 3 og 4^{kvart} mil, kunde vi komme i veibnet konflikt fremforalt med Storbritanien. Den norske regjering gikk derfor en mellemsvei. Den gav marinen ordre til å hevde 4^{kvart} milsgrensen, men ikke hevde den med makt ~~innenfor~~^{utenfor} 3^{kvart} milsgrensen. Mellom 3 og 4 mil skulde den hevdes nærmest ved ~~en~~ påstand på fredelig måte. Innenfor 3-mils grensen skulde den hevdes med våben.

Heldrvis gikk dette ~~vegt~~ godt. Der kom ingen konflikt mellom de krigførende og oss på strekningen mellom 3 og 4 mil, og denne måte å hevde den på som jo betegner en meget stor svakhet, blev aldri kommunisert de fremmede makter. ~~Så sluttede krigen~~

(Statsminister Howinohel).

914
 Saa sluttet krigen, ~~og~~ skærlig i de to sidste vintre er vi midt oppe i lignende konflikter som vi hadde før krigen. England fisker, og England protesterer hvis noget fartoi blir grepet indenfor ~~si~~⁴milsgrensens; og en hel del noksaa ubehagelige tilfælder er opstaaet, som endnu venter paa sin avgjørelse, og hvor paastrand staar mot paastrand og vi søker at regulere det ad vennskabelig vej. Men spørsmålet er ikke ganske let; og det kan heller ikke sikkert sies hvorledes vor stilling vil bli hvis vi bringer disse spørsmaal til voldgift. England har jo altid været meget strid paa dette omraade, og meget sterke uttryk har jo været brukt i parlamentet, hvor Grey i sin tid brukte et saa sterkt uttryk som at England vil gaa til krig, hvorpå det gjælder at hæverde en international ~~te~~³milsgrense. Imidlertid har Stor-Britannien atter tat op dette spørsmaal, som blev reist i 1913. De har nærmet sig os og spurt om der ikke kan naaes frem til en overenskomst hvorved denne strid kan bringes ut av verden, og om ikke det kan gjøres ved en speciel, helst uformel overenskomst mellem Stor-Britannien og Norge i paavente av at dette spørsmaal i hele sin bredde blir løst internationalt. Vi har jo, hvor det gjælder disse grenser, en viss vanskelighet ogsaa med adresse i en anden retning, nemlig overfor Rusland. Likeoverfor Rusland vil vi gjerne følge Englands paastrand om en ~~te~~³milsgrense, for vi vil gjerne ha ret til at fiske og fange saa langt mot land som mulig. Men Rusland hævder en ~~te~~¹²milsgrense; og Rusland paaberoper sig netop os, idet det sies til os: Likesaa visst som Dere hævder en ~~noksaar~~¹² vilkærlig grense utenfor den almindelige - nemlig paa ~~si~~⁴ mil -, saa hævder vi en ~~te~~¹²milsgrense, fordi vore interesser langs Hvitthavet er saadanne, ~~saadanne~~ at vi ikke kan beskytte dem uten at vi har en ~~te~~¹²milsgrense. Som jeg vil komme litt ind paa naar jeg kommer til forhandlingerne med Rusland, har dette spørsmaal været mindelig ~~sværet~~^{fernt} over i de aar som er gaaet. - Men Stor-Britannien har som sagt nærmet sig os. Der hviler et par uløste spørsmaal, som ikke er ganske lette; men de vil jo alle løses hvis man kan naa til en ordning. Den 29de mars

1924 foreslog den britiske minister paa vegne av sin regjering, at der mellem den norske og den britiske regjering indledes drøftelser for - i paavente av at spørsmålet om sjöterritoriets utstrækning kan bli behandlet av en international konferanse - at söke opnaadd gjensidig forståelse angående sjöterritoriets utstrækning paa basis av at den norske regjering indskrænker sig til at hævde en territorialgrænse av 3 kvartmil, men til gjengjæld faar anerkjendt som norsk sjöterritorium visse store fjorde, særlig Vestfjorden og Varangerfjorden. Der skulde i tilfælde ikke sluttes nogen formel overenskomst om spørsmålet, men kun en uformel avtale.- Læg merke til hvorledes denne note av laar ligner noten av 1913. Dog strækker Stor-Britannien sig ^{nu} her tilsynelatende noget videre, idet der i den første note bare tales om at man vil advære sine skibe mot at fiske i Varangerfjorden og Vestfjorden, mens man her vil anerkjende disse fjorde som norsk sjöterritorium. - Samtidig önsker den britiske regjering dröftet spørsmålet om indgaaelse av en lignende avtale, hvorved der forbydes norske trawlere adgang til visse omraader ved den skotske kyst, hvor det allerede nu er forbudt britiske trawlere at drive fiske. Det er altsaa noget i overensstemmelse med det som var önsket i 1913. I en skrivelse av 5te april 1924 har utenriksdepartementet erkjendt mottagelsen av den britiske sendemands note og uttalt at regjeringen allerede har tat skridt til at faa tilvejebragt en utredning angaaende de spørsmaal som staar i forbindelse med den britiske regjerings forslag. Handelsdepartementet har nu under utredning spørsmålet om hvad vore fiskerier vil tape ved at man gaar til at opgi omradet mellem 3 og 4 kvartmil - ja, vi opgir det jo ikke, men vi kommer altsaa til mellem den 3dje og den 4de kvartmil ~~at~~ ^{at} risikere at maatte konkurrere med fremmede fiskere - og hvad vi vinder ved at faa endelig fastslået at disse store fjorde er norsk territorium. Det kan tilføies - og det er ikke uten interesse - at den britiske sendemand - for egen regning, sier han - har reist spørsmålet om/det ikke kunde tænkes at Norge principielt opgav 4 kvartmils-grænsen og gik over til 3 kvartmilsgrænsen mot at England samtidig anerkjendte som norsk sjöterritorium ikke alene de store fjorde, men ogsaa

916
 samtlige de strækninger mellem 3 og 4 kvartmils-grensen, som er
 av betydning for de norske fiskerier - de banker eller fiskeplad-
 ser som maatte findes mellem 3 og 4 mils-grensen. Nu skal der i
 september især bli ^{Strækning} afholdt et stort internationalt møte av "Inter-
 national Law Association", hvor der paa programmet er opført dis-
 kussion ~~er~~ ^{en} et forslag til regler om sjøterritoriets utstrækning.
 Mötet er av privat karakter, og regjeringen har ikke anledning til
 at sende delegerede. Men der vil möte en række fremragende folke-
 retslærde, og det kan godt være at mötets resultater vil komme
 til at spille en rolle. Fra norsk side möter bl.a. høilesterets-
 assessor Th. Boye, som vil gi en almindelig utredning av den nor-
 ske opfatning og de norske synsmaater vedrørende sjøterritoriet. -
 Tilslut vil jeg oplyse om, at den ved lov av 30te september 1921
 foretatte utvidelse av toldgrænsen mot havet til 10 kvartmil ~~7~~
 av hensyn til smuglingens bekjæmpelse ikke har mött nogen indsigel-
 se fra de utenlandske legationers side. Enkelte har dog forbeholdt
 sig sin handlefrihet i tilfælde av at deres undersaaters legitimi-
me interesser i henhold til international ret skulde komme til at
 lide under utövelsen av toldkontrollen paa det utvidede område, -
 et meget naturligt forbehold. - Dette er et stort og interessant
 spørsmaal. Min mening er den, at vi skal gaa frem med den stör-
 ste forsigtighet og varsomhet; men vi skal ikke helt avskjære
 den invitt som her er kommet fra engelsk side. Jeg skulde ha lyst

(Statsminister Howinckel):

Jeg skulde ha lyst til at faa nedsett en ganske liten komite, bestaaende av paa dette omraade indsigtsfulde mænd, som fremforalt hadde kontakt med ~~med~~ de norske fiskere, kjendte deres kaar og livsvilkkaar og nød deres tillid - for sammen med tilsvarende folk fra engelsk side at drøfte dette spørsmaal om en modus vivendi, som maatte gjøres i former, som ikke ~~før~~^{er} begrep vor stilling, naar spørsmålet i sin tid løstes internationalt. Hvorledes da regjeringen, som maatte ~~hænde~~ forholde sig meget reservert like overfor disse forhandlinger og forbeholde sig sin fulde frihet like overfor det mulige resultat, som disse forhandlere kom til - hvorledes ~~da~~ regjeringen skulde stille sig, det blir et spørsmaal, som maatte ~~undergives~~ undergives meget nøie prøvelse og overveielse. Jeg kan tænke mig, at en ordning her vilde kunne medføre visse fordele, naar vi kom til en international løsning.

Hvis vi like overfor det land, som har de største interesser paa disse omraader, Storbritannien, har faat en ordning, som sikrer som norsk territorium ikke alene vore fjorde, men ogsaa fiskepladser utenfor 3 milsgrensens, vil det bety saa meget, naar vi kommer til de store, internationale forhandlinger, at det kanskje vil ~~betj~~^{være} en fordel, noget vi har i hænden, for vi skal huske paa, at internationalt gaar opfatningen mere og mere i den retning, ledet som denne opfatning er av verdens mægtigste sjørike, at 3 milsgrensens skal være den internationale, og hvis da denne internationale opfatnings forståelse tolkning av de brede fjordgap skulde gjøres gjældende for Norges vedkommende, vilde det være overmaade vanskelig og beklagelig for vort virke langs vor kyst. Jeg har som sagt været inde paa den tanke og i forbindelse med dette arbeide ganske særlig tænkt paa en spæciel mand, ~~professor~~^{at det er} tidligere fiskeridirektør ~~Hjort~~^{professor}, som her sitter inde med kundskaper, med forbindelser i ~~England~~^{hvis han var}, ~~med~~^{at} en interesse for disse spørsmaal, som meget faa norske mænd er i besiddelse av. Jeg nævner dette allerede idag, og jeg nævner det spesielt, fordi Hjort er min svoger.

Jeg er nu færdig med det, jeg har at si for dette spørsmåls vedkommende, og jeg gaar da over til det næste, det er

De administrative skridt, som Grönlandsoverenskomsten foran-

lediger fra norsk side. Jeg behøver ikke at gjennemgaa Grönlandsoverenskomsten, hvad den indeholder, dertil er den altfor ny for alle, men det er nödvendig - og det var noget, som konstitutionskomiteen var opmærksom paa og selvfølgelig ogsaa regjeringen - at vi snarest mulig vedtar skridt, som præciserer norske borgeres stilling paa Öst-Grönland, overensstemmende med overenskomsten. Men ⁹efter den utredning, som foreligger ~~fra~~ i utenriksdepartementet, bör og maa det ske ~~at~~ lovs vei. Grönlandsoverenskomsten vil bli kundgjort i "Lovtidende", den vil paa den maate bli kjendt for alle, men de forholdsregler, som skal iagttages av norske borgere, som driver fangst paa Öst-Grönland, maa fastsettes i lovs form, og vi tror, det er saa meget heldigere at faa en slik lov noksaa snart, for den vil præcisere meget sterkt Norges ret til at gi love paa dette omraade ut fra sin opfatning av ^{at} dette omraade er terra nullius. ^{Bylken} Saa meget mere som jo Danmark forbeholder sig ret til at gi love - de fremmer kanske sin administrationslov ^{og ogsaa vil den derfor} ~~saa meget mere er det ønskelig, at vi sterkt~~ præcisere vor ret til at gi love paa dette omraade, og ~~saa~~ snart overenskomsten var vedtat i Danmark eller kort tid baktefter blev der skrevet til justisdepartementet med anmodning om at foranledige utferdiget en lov om iverksættelsen av Grönlandsoverenskomsten. Den vil da bli forelagt Stortinget, naar den er ferdig. - Jeg er ængstelig for, at ^{hale denne overordt} dette skal bli for lang, og derfor gaar jeg ikke nærmere ind paa ~~det~~ Grönlandsspørsmålet, ~~skjønt~~ skjönt det er endel detaljer, som kunde ha interesse, men jeg tror, at dette er tilstrækkelig, forat Stortinget kan faa vite, at regjeringen arbeider med det og er opmærksom paa de forholdsregler, som Grönlandsoverenskomsten av sig selv medfører for Norge.

Det næste punkt er

Folkenes Forbunds 5. forsamling.

Desværre kan vi heller ikke iaar gjøre ferdig instruksen for de delegete, for Stortinget gaar fra hverandre. Hver gang har Stortinget beklaget sig over dette og med rette, men saken er, at de dokumenter, ~~hvor~~

919

de Melis

hvorpaa Instruksen ~~normalt~~ skal bygges, kommer saa sent fra Genf, at Stortinget gaar fra hverandre, før en instruks kan gjøres færdig, men vi kan selvfølgelig lægge frem de generelle linjer for instruksens, og det er det, jeg skal gjøre.

Det vigtigste, som forsamlingen iaar vil komme til at beskæftige sig med, vil sandsynligvis være spørsmålet om indskrænkninger i rustningene. Der har vi lord ~~Robert~~ Robert Cecil's forslag til garantitraktat. Den gik jo ut paa, at Folkeforbundets magter skulde bli enige om ved militær hjælp at motsætte sig et angrep fra en tredje magt paa et av forbundets medlemmer, naar det angrep maatte sies at være et uberettiget angrep. Derigjennem mente han, at den sikkerhet, som dette betød, at alle militært forsvarte den angrepede, skulde medføre en nedsettelse av rustningene. De norske delegerede har straks motsatt sig denne tanke. Imidlertid blev det besluttet, at der skulde stilles forespørsel til samtlige Folkeforbundets medlemmer om deres stilling til en slik garantipakt, og svarene løper ind nu i disse dage til Genf. ~~En~~ hel række land har stillet sig meget kjøllig og avvisende og de smaa land alle som en avvisende. De mener, at den militære forpligtelse, som dette kan pålægge et litet land og virkelig pålægger det, kan de ikke binde sig til. Allerede som forbunds-pakten er, er den ikke fri for visse forpligtelser av betænkelig art. Skulde man indgaa paa en garantitraktat av en saa utprøvet militær art som ~~den~~^{den}, vilde det møte uvilje og ikke være uten risiko for den sympati, hvormed man omfatter forbundet. Svar, overensstemmende med denne tankegang, er koncipert ~~er~~ drøftet av regjeringen, forelagt de delegerede og vil bli avsendt en av dagene. Ogsaa Storbritannien har meget bestemt i en lang begrundelse forestilling av vist denne garantitraktat, som det mener ikke vil bli til fremme av avrustningen, men kanske tvertimot for Storbritanniens vedkommende vil øke rustningene, idet det fremholdes sterkt i selve garantitraktatens forutsetninger og præmisseser

920
S.1. (R. KANDANT)
Møte for lukkede døre.

(Statsminister MOWINCKEL)

forutsetninger eller premisser, at da det jo maa handæes hurtig kan ^{man}tenke sig at den militærhjelp som først og fremst trenges er flaaeten tilsjøs og flaaeten i luften, og Storbritannien mener at ~~den~~ vil formodentlig da bli ^{en del} ~~litt~~ av Europas politti som først tilkalles. Arbejderregjeringen har meget utførlig begrunnet sin avvisning av dette forslag. ~~Imidlertid vil~~ ^{i givet} ~~det~~ spørsmål komme opp til drøftelse igjen, men vaare delegeretes stilling der er git. Derimot er der andre dele av dette rustningssspørsmål som kan faa megen interesse, og det er de tanker som Lange og Munch har vært inne paa, nemlig en rustningsinskrækning som omfatter utgiftene, at utgiftene til rustnings ~~sk~~ skal nedsettes, skal gaa nedover litt efter litt slik at de pengemidler som anvendes til forsvaret skal forminskes. Nogen større stemning for aa faa det gjennem nu tror jeg imidlertid ikke der er, men der vil vaare folk stille sig villigere enn hvor det gjeller en garantitraktat.

For sjørustningenes vedkommende er der jo tale om ~~ennu~~ en ny overenskomst. Der var en konferanse i Rom ifjor som ikke førte til noget. Man ~~holder~~ ^{har} paa Washingtonoverenskomsten. Man taler om en "Holyday", en hviledag for rustningenes vedkommende, men ogsaa det ligger noksaa ~~snart~~ ^{eiendommelig} an. I det hele tat synes jeg ~~at~~ slik som den internasjonale situasjon for øieblikket er knytter det sig ikke meget haap til stor fremgang hvor det gjeller nedsettelse av rustningene. Det kan meget godt være at de smaa lande der kan gaa i spissen og bør gaa i spissen.

Saa er der spørsmalene om den faste domstol for internasjonal rettspleie om obligatorisk voldgift for visse arter tvistigheter. Der har 15 stater, deriblant Norge, sluttet sig til, men enn ingen stormakt. Saa er der endelig spørmaalet om nye staters optagelse, og der vil de norske delegerete i likhet med tidligere ^{alts} gjøre alt hvad de kan for at de makter som staar utenfor kommer med, og da først og fremst Tyskland. Vi hadde i vaar besök av forbundets generalsekretær, som gjorde officielle visitter til flere regjeringer, og vi hadde tenkt aa henlede vaare delegeretes opmerksomhet paa at de kanskje burde foranledige at resultatet av disse generalsekretærens besök hos de forskjellige regjeringer

921
 blev lægt frem som en meddelelse til forsamlingen. Likesaa maå
 vaare delegerede bestrebe sig paa aa faa utgiftene ned. Budgettfor-
 slaget for 1925 viser en nedgang paa vel 2 millioner gullfrancs
 sammenlignet med inneværende aars. Regnskapet for 1923 viser et
 overskudd paa nesten 2 800 000 gullfrancs, saa det later til de
 driver noksaa økonomisk og kanskje kan være et eksempel for enkel-
 te land som er medlemmer i forbundet. - Jeg tror dette kan være
 tilstrækkelig.

Jeg kommer nu til det siste spørsmål, men ikke det minst
 interessante, og det er vaare forhandlinger med Rusland. Jeg tror
 desværre at vaar anerkjennelse av Rusland de jure kom litt for
 sent. Jeg tror det hadde været heldig om den var kommet noget
 tidligere om ikke mer enn en uke før, men dermed er intet aa
 gjføre. Stillingen var slik at det maatte overveies nøie før man
 gikk til det skritt. Men naar jeg sier dette er det fordi Rus-
 land i forhandlingene med fremmede land synes aa ville sette en
 grense som er noksaa vilkaarlig mellom de land, som anerkjente
 Rusland før 15de februar og de som anerkjente det efter. Vi staar
 paa grensen, Vi sier det var før, ~~men~~ og de sier det var efter.
 Denne dato er noksaa viktig, for ~~de~~ ^{Rusland} vil stille ~~dem~~ ^{de land} som anerkjente
 det efter 15de februar i en noget ugunstigere klasse enn de som
 anerkjente det før 15de februar. ~~Na, Vaare~~ forhandlinger har ikke
 vært lette. De har vært langvarige og vanskelige og resultatet er
 ikke egentlig gunstig. Jeg synes ikke at vi er kommet meget nærmere
 hvor det gjeller vaare store interesser. Den 19de juni til 14de
 juli foregikk forhandlingerne i Moskva. Stortinget kjenner de de-
 legerede. De blev opdelt i to arbeidsutvalg. Det ene utvalg be-
 handlet spørsmålene om pomorhandelen, om fangst og fiske i far-
 vannene nordenfor Rusland og om toll paa fisk og fiskeprodukter
 ved innførsel fra Norge til Rusland. Alle de andre spørsmål blev
 behandlet i det annet arbeidsutvalg. Forhandlingene har hittil
 bare angaaet spørsmålet om aa istandbringe en handels- og sjöfarts-
 traktat til avløsning av den midlertidige traktat av ~~1921~~ ¹⁹²¹. ~~1921~~
 Spørsmålet om private krav i^{den} anledning av ~~et~~ Sovjetregjeringens
 konfiskasjon av norsk eiendom i Rusland har ikke vært berørt. Der

222
har ikke vært nogen instruks om å føre det spørsmål. Dette er vel gjort ut fra den riktige forutsetning at det vi kan opna der blir intet annet enn mestbegunstigelse med andre lande, og det er et saa vanskelig og innviklet spørsmål at naar vi blir stillet like med andre lande faar vi være fornøiet. Og den tidligere regjering har vel ikke villet yderligere vanskeliggjøre disse alle- rede før vanskelige forhandlinger ved å bringe inn det spørsmål. Jeg sier altsaa dette ikke fordi jeg er uenig med den forrige regjering, for jeg er ganske enig, men jeg sier det for at ikke dette som saa meget annet skal misbrukes politisk; ~~for~~ jeg har set ny meget nylig et angrep paa mig som handelsminister fordi jeg avsluttet traktaten av 18921 og fordi de private krav ikke da var tilgodesett. Man vil førstaa hvor urimelig, hvor ugrunnet et slikt angrep er naar man nu vet, at efter at vi har anerkjent Russland de jure har den forrige regjering ikke kunnet gi nogen instruks om at disse spørsmål skulde tas med i forhandlingene. Handels- traktaten av 1921 var god og fordelaktig for sin tid, det har erfaring vist. Kunde den nye traktat, ^{nu, ophævet} ~~naar man vet~~ at vi har anerkjent det de jure, bli saa god som den traktat var saa tror jeg vi alle skal være vel tilfreds.

923-940
(Statsminister Nowinkel)

Paa en række punkter opnåedes enighed mellem de 2 delegationer, men paa mange og meget væsentlige punkter viste det sig imidlertid ikke mulig at komme til enighed i Moskva. Den norske delegation fandt det derfor nødvendig at rejse hjem for at kunne konferere mundtlig med regjeringen, før den fortsatte diskussionen om disse spørgsmål. Forhandlingerne blev derfor udsat indtil videre, og det er overladt til de to regjeringer at træffe nærmere bestemmelse om tid og sted for de fortsatte forhandlinger. De fortsatte forhandlinger skal efter international kutyme foregaa i Kristiania, og jeg er meget interesseret for at forhandlingerne skal optas nogenlunde snart, og jeg er sikker paa, at Ruslands henværende repræsentant deler denne interesse og lyst. Der opnåedes i Rusland enighed om de fleste spørgsmål av mere almindelig traktatretslig karakter, i alt væsentlig overensstemmende med det norske udkast. Saaledes blev det norske forslag til ordning av den diplomatiske og konsulære repræsentation vedtaget uforandret. Bestemmelse om undersætters adgang til indreise og til at udøve næring og drive handel inden det andet land blev ligeledes vedtaget. Det samme gjælder en række detaljerte bestemmelser om mestbegunstigelse for undersætter og selskaper. Ingen av de nævnte bestemmelser om undersætter berører de gjældende regler om erhvervelse av passivum, som der ikke ved traktaten blir gjort nogen forandring i. Delegationerne blev videre enige om forskjellige bestemmelser som har til biewed at sikre det ene lands undersætter i det andet land blandt andet ved at frits dem for milltærtjeneste og for tvungen tilslutning til fagforeninger og ved at tilsikre dem adgang til fri utreise. Blandt de omtrent 20 artikler som der er opnådd enighet om, findes desuten bestemmelser om anerkjendelse av private voldgiftsklausuler og om effektuering av voldgiftskjendelser, om undersætters og selskapers retsstilling med hensyn til rettergangen i det andet land, om behandling av arv som under-